

Chefsjustitieombudsmannen
Elisabet FuraDnr
5682-2013Sid
1 (9)

Protokoll fört vid inspektion av Kriminalvården, anstalten Salberga, den 22–23 oktober 2013

Närvarande från Riksdagens ombudsmän: Chefsjustitieombudsmannen Elisabet Fura (närvarande den 23 oktober), byråchefen Jörgen Buhre, föredragandena Moa Skerfving (områdesansvarig), Karl Lorentzon, Helen Lidö (protokollförelare) och informationsansvarige Anders Jansson.

Inspektionens genomförande

Inspektionen inleddes den 22 oktober 2013 med att chefsJO:s medarbetare togs emot av kriminalvårdschefen Heini Lindell, ställföreträdande kriminalvårdschefen Mårten Hedin, regionjuristen (region Mitt) Vickie Sarlin, juristen Niclas Vedelöv samt personalföreträdarna Peter Holmudd (ledarna), Roger Bäcklund (ST/OFR-S) och Lars Roll (HSO vo Salberga). Efter en inledande genomgång förde chefsJO:s medarbetare samtal med personalföreträdarna. Därefter granskade de handlingar och samtalade med intagna i hus 6 och 7.

Jörgen Buhre förklarade i samband med den inledande genomgången att anstalten och häktet tidigare inspekterats av JO år 2008, 2009 och 2012 (NPM-enheten) och att den aktuella inspektionen av anstalten är avsedd som en uppföljning.

Den 23 oktober 2013 redogjorde anstaltsledningen inledningsvis för sin organisation och verksamhet och chefsJO redogjorde kort för JO:s verksamhet. Därefter förevisades avskildhetsavdelningen och besöksavdelningen. Efter det hölls samtal med intagna i hus 8 och 9. Besöket avslutades med en avslutande genomgång med företrädare för Kriminalvården.

Anstaltens organisation och verksamhet

Verksamhetsområdet består av en häktesdel med 107 platser och en anstaltsdel med 217 platser. Många av anstaltens funktioner arbetar verksamhetsövergripande. Verksamheten är uppdelad i sex klientområden och varje område leds av en kriminalvårdsinspektör. Varje kriminalvårdsinspektör har 20–25 medarbetare. Anstalten har cirka 300 anställda. Anstalten har tillgång till fem stycken sjuksköterskor måndag till fredag. Utöver det finns konsultläkare, psykiater, psykolog, tandläkare och sjukgymnast tillgängliga på vissa fasta tider. För övrig tid är man hänvisad till den allmänna sjukvården.

Anstalten har sex lärare anställda på heltid som erbjuder vuxenstudier, framförallt på grundskolenivå. Det finns även möjlighet till gymnasieutbildning. Det går även att bedriva studier på distans. Anstalten har gjort en medveten satsning på SFI-verksamheten, då det finns ett stort behov av sådan undervisning. Man erbjuder också programverksamheterna Relation och samlevnad (ROS), Prism, Prime for life, One to One, Integrated Domestic Abuse Programme (IDAP), Återfallsprevention, Föräldrautbildning, Enhanced Thinking Skills (ETS), Beteende, Samtal, Förändring (BSF) och Brottsbrytet. Dessutom tillhandahåller anstalten MOSAIK (svenska och arabiska) och Godnattsagor inifrån. Programteamet omfattar 12 tjänster, varav tre är psykologer. Vad särskilt gäller ROS-programmet anlitas tolk vid behov och det är på gång med arabisktalande programledare. Inom personalgruppen finns 38 olika språk representerade. Det medför att alla intagna kan delta i anstaltens programverksamhet trots språksvårigheter.

Anstaltens produktionsverksamhet är omfattande. Verksamheten består i montering och förpackning. Anstalten har en anställd marknadsförare och inflödet av uppdrag är stort.

Personalen erbjuds extern handledning en gång per månad. Syftet med handledningen är att stödja personalen i mötet med de intagna. Handledningen sker i grupp om 8–10 anställda. Om personalen vill ha mer individuellt utformat stöd finns det möjlighet att vända sig till en klienthandläggare för vägledning.

Vad gäller fritidsaktiviteter har de intagna tillgång till bollhall, gym, yoga och bastu. Anstalten har ett avtal med Sala stadsbibliotek som innebär att biblioteket kommer till anstalten en och en halv dag per vecka. I samarbete med biblioteket erbjuds också studiecirkeln Godnattsagor inifrån. Nämnden för andlig vård (NAV) erbjuder bl.a. samtal om livsfrågor inför retreat i anstalten Kumla, gudstjänster och samtal med representanter för olika religiösa samfund. De intagnas kontakt med civila samhället tillgodoses genom besök av olika besöksgrupper. Detta informeras de intagna om vid ankomst till anstalten, via sina kontaktpersoner eller genom särskilda anslag.

Samtal med personalföreträdare

Jörgen Buhre inledde med en kort redogörelse för några av de problem och svårigheter som anstalten hade i samband med att verksamheten startade år 2007 och som uppmärksammats vid JO:s tidigare inspektioner. Bl.a. nämndes problem med långa handläggningstider av hemställningar. Han konstaterade samtidigt att antalet anmälningar av anstalten till JO har minskat kraftigt jämfört med tidigare år.

Personalföreträdarna uppgav sammanfattningsvis följande. De har alla varit med sedan starten år 2007. Rutinerna kring hanteringen av hemställningar om att få saker från förrådet har numera satt sig. Man har inga långa handläggningstider. Hemställningar om att få tillgång till glasögon eller mediciner tas om hand omgående.

Handläggningstiden vad gäller besöks- och telefontillstånd uppgår för närvarande till maximalt tre dagar, såvida det inte rör sig om ett komplicerat ärende med exempelvis brottsoffersluss. Hanteringen av tillstånden har underlättats av att personalomsättningen har minskat men även av förändrad lagstiftning.

Det finns en bra samverkan mellan personalorganisationerna och ledningen. Som företrädare för personalen hör de mycket positivt och att personalen trivs. Positiva faktorer är att man har fått ordning på rutinerna, personalomsättningen har minskat, ledningen är lyhörd och personalen känner sig delaktig. Anstalten har också ett högt ”säkerhetstänk” och en human människosyn. De anställda har en uppenbar vilja att göra ett bra jobb. Åldersfördelningen är bred (25 till 65 år). Det är en bra fördelning mellan män och kvinnor (ungefär 60/40). Det finns utbildade kamratstödjare och ett pågående friskvårdsprojekt. En permanent grupp hälsoinspiratörer ska utbildas.

Granskning av handlingar

Karl Lorentzon granskade protokoll och beslut i ärenden som rör misskötsamhet från intagnas sida. Moa Skerfving granskade handlingar avseende beslut om avskildhet. Granskningen omfattade stickprov av beslut om avskildhetsplacering avseende åren 2012 och 2013. Avseende intagna som varit placerade i avskildhet mer än en månad inhämtades uppgifter om huruvida den intagne undersökts av läkare.

Samtal med intagna

ChefsJO och hennes medarbetare besökte hus 6–9 och samtalade med intagna som utsetts som representanter för övriga intagna samt vissa enskilda intagna som hade anmält att de ville tala med JO. Vid samtalen framkom i huvudsak följande synpunkter.

Fritidsaktiviteter

Flera intagna framförde synpunkter på att det finns för litet utbud av fritidsaktiviteter och att de önskar få tillgång till gymmet oftare. Gymmet rymmer endast fyra personer och de är 20 intagna som ska dela på utrymmet. Luftkonditioneringen är dålig i lokalen. En intagen uppgav att de inte erbjuds kontakt med civila i form av besöksgrupper. En intagen önskade större utbud av bibliotekets böcker än det som erbjuds från bokvagnen. Många intagna framförde också klagomål på att anstalten inte tillåter innehav av Playstation 2. De har dock fått reda på att vissa intagna trots det har tillgång till denna spelkonsol, vilket upplevs som djupt orättvist. Ett flertal intagna i hus 9 framförde klagomål över att hus 8 hade generösare promenadtid än hus 9.

Besökslägenhet

En intagen som utnyttjat besökslägenheten uppgav att han drar sig för att använda den då personalen stör besöken genom sina regelbundna kontroller. Under vistelsen i lägenheten finns inte möjlighet till utomhusvistelse eftersom trädgården är avstängd.

Ett flertal intagna framförde klagomål på att de nekas tillgång till besökslägenheten. De har då som förklaring fått att lägenheten i första hand är avsedd för de intagna som har familj, men att de kan få tillgång till lägenheten i mån av tid. Samtidigt har en intagen fått höra att lägenheten enligt besökslistan har varit outnyttjad under en femveckorsperiod.

Placering i avskildhet och kroppsvisitation

Intagna från samtliga hus framförde klagomål på att anstalten urskillningslöst placerar intagna i ett eller flera hus i avskildhet vid utredning av misskötsamhetsärenden. Som exempel på händelser som har föranlett s.k. kollektiv inlåsning nämndes när en intagen hade testats positivt för narkotika och en händelse i produktionslokalen. De intagna upplever avskildheten som en kollektiv bestraffning, eftersom de inte har varit på plats och inte ens bor i samma hus som den eller de intagna som rapporterats för misskötsamheten. Vidare uppgav de att förhör har hållits först två dagar efter beslut om avskildhet samt att avskildheten har pågått i tre till fyra dagar. Under avskildheten har de haft bristfällig tillgång till dusch och utomhusvistelse. En intagen uppgav att han har varit med om fem kollektiva avskildhetsplaceringar under det senaste året och en annan intagen berättade om tre tillfällen under en period om tre och en halv månad.

En intagen i hus 8 uppgav att de intagna med anledning av att en intagen hade missbrukat larmknappen på avdelningen blev föremål för kroppsvisitationer fem dagar i rad efter händelsen. De intagna upplevde detta som en kollektiv bestraffning för den aktuella händelsen.

Sysselsättning

Flera intagna var av uppfattningen att sysselsättningen i produktionen är monoton och att den inte ger något. En intagen beskrev verksamheten som att de intagna utnyttjas som slavar. En intagen var missnöjd över att det bara är tillåtet att studera på halvtid. Ett stort antal intagna tyckte att det är fel att det är personalen som avgör om de intagna är för sjuka eller inte för att kunna arbeta. Det har inneburit att intagna har tvingats att gå till arbetet trots att de är sjuka. Om de inte gör det upprättas en rapport om arbetsvägran. På andra anstalter blir de hänvisade till sjuksköterskan för bedömning. Vidare framfördes klagomål över att anstalten inte hade mer varierat utbud av yrkesförberedande kurser, inom exempelvis svetsning m.m.

En intagen framförde klagomål över att han och andra intagna inte hade fått korrekta certifikat efter att de hade genomfört en städutbildning. Den som utfärdade certifikaten saknade behörighet att göra det och först efter att de intagna hade "tjatat" fick de ett användbart certifikat. Trots detta är det alltså obehöriga personer som genomför kursen och det innebär att intagna även i fortsättningen kommer att få oanvändbara certifikat. Vidare framförde den intagne synpunkter på kurser som ställde krav på att deltagarna skulle vara yrkesverksamma i viss omfattning efter kursslutet för att få behålla sitt certifikat. Enligt den intagne erbjöds kursen till intagna som hade så pass lång tid kvar av sin verkställighet att de inte skulle ha

möjlighet att uppfylla kravet på yrkesverksamhet. I dessa fall var kursen bortkastad.

Handläggning av hemställningar m.m.

Från samtliga avdelningar framfördes klagomål på anstaltens hantering av de intagnas hemställningar. De intagna uppgav att hemställningar försvinner och att det kan ta två till tre månader innan de får svar. En intagen uppgav att han hört en vårdare säga att hemställningar ibland kastas.

En intagen berättar att han var tvungen att lämna in en skriftlig hemställan om att få ringa ett ankomstsamtal. Det tog två veckor innan han fick ringa till någon närstående. En annan intagen uppgav att han har varit en vecka på anstalten utan att få kontakta någon närstående.

Tillgång till lagstiftning, föreskrifter m.m.

En intagen framförde önskemål om att få tillgång till de Europeiska fängelsereglerna och Europakonventionen. Från olika intagna framfördes önskemål om att anstaltens ordningsregler samt föreskrifter för livstidsdömda ska hållas tillgängliga för de intagna.

Bemötande

Ett stort antal intagna framförde uppfattningen att personalen på avdelningarna motarbetar dem i en mängd olika frågor och att det finns en avsaknad av vilja hos personalen att hjälpa de intagna. Bland annat framförde en grupp intagna att de så snart de hade startat ett förtroenderåd anklagades för att skapa/främja negativa ledare. Det finns också en uppfattning hos de intagna att de riskerar att bli förflyttade till en annan anstalt om de bildar ett förtroenderåd. Ett flertal intagna ansåg att det främst är de yngre kriminalvårdarna som har en dålig attityd.

En intagen i hus 6 uppgav att han hade varit sjukskriven på grund av ett allvarligt sjukdomstillstånd. Han hade varit akut inlagd på sjukhus och medicinerade med blodförtunnande medel. När sjukskrivningen upphörde kände han att han inte klarade av att återgå i arbetet. Trots detta tvingade personalen honom att lämna bostadsrummet och han var tvungen att sitta i avdelningens gemensamma utrymme utan möjlighet till vila. Därtill gavs han inte möjlighet att ringa till anstaltens sjukvård, utan han hänvisades till att fylla i en hemställan. Han blev dessutom rapporterad för arbetsvägran.

En intagen uppgav att han hade frågat en kvinnlig kriminalvårdare om han kunde få sin medicin. Han fick svaret ”ser jag ut som om jag bryr mig?!”.

Särskilt från omvårdnadsavdelningen

En intagen uppgav att de intagna inte får tillgång till riktig vård och rehabilitering. De har ingen sysselsättning på dagarna.

Övriga synpunkter

En intagen berättade att en kriminalvårdare sagt till honom att han, vad gäller kontakter med omvärlden, får välja mellan att få besök, ringa eller skriva brev.

Två intagna uppgav att det förekommer felaktiga faktauppgifter i beslut som rör dem. En annan intagen uppgav att det förekommer felaktiga uppgifter i hans verkställighetsplan. Han vet inte varifrån uppgifterna kommer och hur han i efterhand ska kunna visa att uppgifterna är felaktiga.

En intagen var missnöjd med att det inte längre går att köpa kosttillskott i kiosken.

Flera intagna önskade tillgång till personliga ytterjackor av hygieniska skäl.

Från hus 8 framfördes klagomål över att det inte finns någon brevlåda att lägga utgående post i. Det innebär att posten måste lämnas till en kriminalvårdare som då kan se adressaten på kuvertet.

Intagna i hus 6 framförde klagomål över morgonrutinerna. Deras bostadsrum låses upp mellan kl. 8.05 och 8.10. Det innebär att det blir svårt för dem att hinna till skolan som börjar kl. 8.20 respektive arbetet som börjar kl. 8.30.

Ett flertal intagna uppgav att de inte får ringa eller skriva till JO och att om de gör det så riskerar de repressalier.

En intagen uppgav att han inte hade fått ringa ett ankomstsamtal till sin familj i sitt hemland. Som skäl därtill hade angetts att det inte fanns någon i personalen som talade hans hemspråk.

En annan intagen framförde klagomål över att han under ett års tid inte hade getts möjlighet att besöka frisör.

En intagen i hus 9 överlämnade en kopia på ett dokument som de intagna skrivit till anstalten, aktbilaga 3.

Besök på avskildhetsavdelningen och besöksavdelningen

ChefsJO och hennes medarbetare förevisades båda avdelningarna. Vad gäller avskildhetsavdelningen framkom att den del som är att hänföra till s.k. hårdisol är under ombyggnation och inte i bruk. Personalen på avskildhetsavdelningen informerade bl.a. om rutiner för mottagande av intagna till avdelningen och rutiner för omprövningsbeslut och läkarundersökning. Det informerades också om de planer som finns på att eventuellt omvandla en del av häktet till anstaltsplatser.

I samband med rundvandring på besöksavdelningen informerades om att anstalten har ett antal barnombud. Barnombuden är särskilt utbildad kriminalvårdspersonal som bevakar barnperspektivet bl.a. vid besök i anstalt.

Avslutande genomgång

ChefsJO och hennes medarbetare höll en avslutande genomgång med kriminalvårdschefen Heini Lindell, ställföreträdande kriminalvårdschefen Mårten Hedin, regionchefen Johan Modin, regionjuristen Vickie Sarlin och juristen Niclas Vedelöv.

Vid genomgången redogjorde chefsJO och hennes medarbetare för de iakttagelser som gjorts vid granskning av handlingar och frågor som tagits upp av de intagna. I samband med det antecknades följande.

Granskning av handlingar

Misskötsamhetsärenden

Karl Lorentzon redogjorde för de iakttagelser som gjorts i samband med granskningen av misskötsamhetsärenden och uppgav bl.a. följande. Det allmänna intrycket är att anstalten skriver välmotiverade och välstrukturerade beslut i ärendena. I en handfull ärenden hade handläggningen dragit ut på tiden och i vissa ärenden av enkel beskaffenhet hade det dröjt fyra veckor eller mer innan beslut hade fattats. Det erinrades om innehållet i 12 kap. 3 § fängelselagen (2010:610), enligt vilken frågor om varning enligt 1 § samma kapitel eller uppskjutande av villkorlig frigivning enligt 26 kap. 6 och 7 §§ brottsbalken ska avgöras skyndsamt. I några enstaka fall noterades att förhørsledaren och förhörsvittnet inte hade skrivit under förhørsprotokollen. I ett fall saknades uppgift om huruvida den intagne hade fått del av förhørsprotokollet och anstaltens beslut. Slutligen noterades att anstalten i vissa fall hade använt stämpeln med angivande att besluten registrerats i KLAS. Användandet var inkonsekvent och i fråga om uppskattningsvis hälften av de ärenden som granskades saknades uppgift om huruvida besluten hade registrerats.

Vickie Sarlin uppgav att besluten ska registreras i Kriminalvårdsregistret (KVR).

Beslut om avskildhet

Moa Skerfving redogjorde för vad som framkommit vid granskningen av handlingar avseende beslut om avskildhet. Hon anförde därvid bl.a. följande. Det allmänna intrycket var att anstalten skött omprövningen av besluten på ett fullgott sätt. Intagna som varit avskildhetsplacerade mer än en månad synes ha genomgått läkarundersökning i enlighet med bestämmelsen i 6 kap. 10 § fängelselagen. I några fall hade dock uppgift om att läkarundersökning genomförts inte dokumenterats i (KVR), utan enbart i den intagnes patientjournal.

Samtalen med intagna

Fritidsaktiviteter

Mårten Hedin uppgav att innehav av Playstation 2 inte beviljas av säkerhetsskäl då den kan användas till kommunikation. Ett innehav kan beviljas om det går att utreda att spelet är plomberat på rätt sätt och det finns ett särskilt intyg om det.

Heini Lindell uppgav att det i fråga om möjlighet till utomhusvistelse inte råder någon skillnad mellan de olika anstaltshusen.

Besökslägenheten

Heini Lindell uppgav att anstalten har stängt av trädgården som finns i anslutning till besökslägenheten eftersom gräsmattan är angripen av sorkar. Anstalten har kontaktat hyresvärderna (Sala kommun) och påtalat problemet.

Placering i avskildhet och kroppsvisitation

Vickie Sarlin konstaterade att Kriminalvården nyss har avgett ett yttrande till JO som gäller frågan om placering i avskildhet på anstalten. Hon konstaterade vidare att Kriminalvården kommer att yttra sig i ytterligare ett ärende som JO har remitterat och som avser aktuell frågeställning.

Från Kriminalvårdens sida uppgavs vidare bl.a. följande. Att avskildheten pågått tre till fyra dagar kan bero på att det funnits sådana omständigheter som medfört att utredningen dragit ut på tiden. Som exempel kan nämnas att det funnits behov av att anlita tolk och risken för kollusionsfara. I fråga om de kroppsvisitationer som utförts måste det ha funnits någon annan grund än att någon intagen har missbrukat en larmknapp. Personalen är mycket noga med att iaktta proportionalitetsprincipen i sådana situationer.

Sysselsättning

Det är Arbetsförmedlingen och inte anstalten som bedömer vilka typer av yrkesutbildningar som, med hänsyn till arbetsmarknadens behov, ska erbjudas de intagna. Det är också Arbetsförmedlingen som upphandlar utbildningarna. För närvarande undersöker anstalten möjligheten att kunna tillhandahålla fler yrkesutbildningar än lokalvård.

Enligt Heini Lindell är det riktigt att den som inledningsvis ansvarade för städutbildningen inte var behörig att utfärda certifikat. När detta upptäcktes fick de intagna som genomgått utbildningen möjlighet att omcertifiera sig. I dag är huvudläraren behörig att utfärda certifikat.

Handläggning av hemställningar m.m.

Det uppgavs från anstaltsledningens sida att det vid stickprovskontroller har visat sig förekomma brister i hanteringen av hemställningar och man ser över rutinerna. Rutinen är den att hemställningar samlas ihop på avdelningen. Därefter lämnas de över till klienthandläggarna. Det finns inget formellt krav på anstalten att en intagen måste göra en skriftlig framställning om att få ringa ett ankomstsamtal.

Tillgång till lagstiftning, föreskrifter m.m.

Heini Lindell uppgav att det är anstaltens inställning att de intagna ska få ta del av olika regler. Det ska finnas en pärm på avdelningsexpeditionerna med ett urval av relevanta lagar och föreskrifter.

Bemötande

Heini Lindell uppgav att man ser positivt från anstaltens sida på att de intagna bildar förtroenderåd och att anstalten på så sätt kan hålla en dialog med de intagna.

Intagna har alltid möjlighet att i akuta fall komma i kontakt med anstaltens sjukvård. Det är kriminalvårdarna som tar kontakt med anstaltens sjuksköterskor och systemet förutsätter att personalen är aktiv.

Övrigt

Heini Lindell uppger att det är förfärligt om de intagna förhindras att kontakta JO. Det är självklart att en intagen ska få sin anmälan prövad av JO. Det finns anmälningsblanketter till JO på avdelningarna.

I fråga om den intagne som vägrats ankomstsamtal till sitt hemland, uppgav Heini Lindell att språkfrågan aldrig utgör skäl att neka samtal. Det måste således ha funnits andra skäl som gjort att den intagne inte fick ringa hem.

Den frisör som kommer till anstalten har haft ett tre månader långt uppehåll.

ChefsJO avslutade genomgången med att tacka för det fina mottagandet från anstaltens sida och för den goda service som tillhandahållits båda dagarna. Hon framhöll att personalen har varit mycket hjälpsam, vilket har underlättat inspektionen.

Inspektionen avslutades.

Vid protokollet:

Helen Lidö

Justeras den 25/11-2013